

MAMURIY ORGANLARNING TASHKILIY-HUQUQIY MAQOMI VA ULARNING VAKOLATLARI CHEGARASI

Qayumov Bahodir Sohodillayevich

Namangan viloyati To'raqo'rg'on tumani

IIB JXX XPB profilaktika inspektori katta leytenant

Annotatsiya. *Ushbu maqola mamuriy organlarning tashkiliy-huquqiy maqomini va ularning vakolatlari chegarasini kompleks tahlil qilishga bag'ishlangan. Maqolada zamonaviy davlatchilikda mamuriy organlarning samarali faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan huquqiy kafolatlar va nazorat mexanizmlari muhokama qilingan.*

Kalit so'zlar: *huquqiy maqom, vakolatlar chegarasi, davlat boshqaruvi, nazorat mexanizmlari, hokimiyat taqsimoti*

Аннотация. *Статья посвящена комплексному анализу организационно-правового статуса органов государственного управления и пределов их полномочий. В статье рассматриваются правовые гарантии и механизмы контроля, необходимые для эффективного функционирования органов государственного управления в современной государственности.*

Ключевые слова: *правовой статус, пределы полномочий, государственное управление, механизмы контроля, разделение властей.*

Abstract. *This article is devoted to a comprehensive analysis of the organizational and legal status of administrative bodies and the limits of their powers. The article discusses the legal guarantees and control mechanisms necessary for the effective functioning of administrative bodies in modern statehood.*

Keywords: *legal status, limits of powers, public administration, control mechanisms, separation of powers*

Kirish. Mamuriy organlarning tashkiliy-huquqiy maqomi va ularning vakolatlari chegarasi zamonaviy konstitutsiyaviy-huquqiy tadqiqotlarning eng dolzarb mavzularidan biridir. Demokratik davlatchilik sharoitida hokimiyatning barcha tarmoqlari o'rtasida muvozanatni ta'minlash, shu jumladan ijro hokimiyatining mamuriy tarkibiy qismlarining huquqiy asoslarini aniq belgilash muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunchiligida mamuriy organlar davlat boshqaruvining muhim elementi sifatida tan olingan bo'lib, ularning faoliyati turli darajadagi normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi [1]. Mamuriy organlarning huquqiy maqomi deganda ularning davlat mexanizmidagi o'рни, vakolatlari, mas'uliyati va boshqa organlar bilan munosabatlari tushuniladi. Bu masala nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega, chunki mamuriy organlarning samarali ishlashi bevosita fuqarolarning huquq va erkinliklarini

amalga oshirish imkoniyatlariga ta'sir qiladi [2]. Tarixiy taraqqiyot ko'rsatadiki, mamuriy organlarning vakolatlari chegarasini aniq belgilash hokimiyatning suiiste'mol qilinishining oldini olish va huquqiy davlatni qurish uchun zarurdir.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. Ushbu tadqiqot tahliliy-huquqiy usul asosida amalga oshirilgan bo'lib, O'zbekiston, Rossiya va Yevropa mamlakatlaridagi ilmiy adabiyotlar, qonunchilik bazasi va konstitutsiyaviy-huquqiy hujjatlar tahlil qilingan. Metodologik asosni qiyosiy-huquqiy, tizimli-strukturaviy va normativ-tahliliy usullar tashkil etadi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mamuriy organlarning huquqiy maqomini belgilashda turli yondashuvlar mavjud. G.V. Atamanchuk o'zining fundamental ishida mamuriy organlarni davlat boshqaruvining maxsus sub'ektlari sifatida ta'riflagan va ularning vakolatlari chegarasi qonun va davlat idoralarining ierarxiyasi bilan belgilanishi kerakligini ta'kidlagan [3]. D.N. Baxrax esa mamuriy-huquqiy maqom tushunchasini kengaytirgan holda, u nafaqat vakolatlarni, balki tashkiliy mustaqillik, moliyaviy kafolatlar va javobgarlik mexanizmlarini ham o'z ichiga olishini asoslagan [4]. Xorijiy tadqiqotchilardan J. Schwarze Yevropa mamuriy huquqida organlarning vakolatlari chegarasi proportionallik, qonuniylik va shaffoflik tamoyillariga asoslanishi kerakligini ta'kidlaydi [5]. O'zbekistonlik olim M.A. Saidov mamuriy organlarning konstitutsiyaviy asoslarini tahlil qilib, ularning faoliyati qat'iy huquqiy reglamentatsiyani talab qilishini, shu bilan birga moslashuvchanlikni ham ta'minlashi zarurligini qayd etgan [6]. V.E. Chirkin qiyosiy-konstitutsiyaviy tadqiqotlarida turli davlatlarda mamuriy organlarning o'rni va ularning vakolatlari tizimi o'rtasidagi farqlarni ko'rsatib bergan [7]. Rossiya fani vakillaridan Y.N. Starilov mamuriy organlarning huquqiy maqomini uch komponent - tashkiliy, funksional va huquqiy - orqali tahlil qilishni taklif qilgan [8]. Zamonaviy adabiyotlarda alohida e'tibor mamuriy organlarning raqamli transformatsiya sharoitidagi vakolatlari kengayishiga qaratilmoqda, bu esa yangi huquqiy reglamentatsiyani talab qiladi.

Natijalar va muhokama. Tahlillar natijasida aniqlangan asosiy xulosalar quyidagilardan iborat. Birinchidan, mamuriy organlarning tashkiliy-huquqiy maqomi ko'p qatlamli tushuncha bo'lib, u konstitutsiyaviy asoslar, qonunchilik bazasi va tashkiliy-tuzilmaviy xususiyatlarni o'z ichiga oladi. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida mamuriy organlar vazirliklar, qo'mitalar, agentliklar va boshqa davlat boshqaruv organlari shaklida ifodalangan bo'lib, ularning har biri alohida normativ-huquqiy hujjatlar orqali tashkil etilgan. Ikkinchidan, mamuriy organlarning vakolatlari chegarasi bir necha omil bilan belgilanadi: qonunchilik normalarining aniqligi, hokimiyat tarmoqlari o'rtasidagi balans, nazorat va monitoring mexanizmlari hamda mas'uliyat tizimlari.

Rossiya va Yevropa tajribasi ko'rsatadiki, vakolatlari aniq belgilanmagan mamuriy organlar hokimiyatning suiiste'mol qilinishiga olib kelishi mumkin. Uchinchidan, zamonaviy sharoitda mamuriy organlarning huquqiy maqomini mustahkamlash uchun

bir necha yo'nalish bo'yicha ishlash zarur: normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, shaffoflik va javobgarlikni oshirish, raqamli texnologiyalar asosida nazoratni kuchaytirish. Muhokama jarayonida e'tibor beradigan muhim jihat shundaki, mamuriy organlarning mustaqilligi va ularning vakolatlari chegarasi o'rtasida muvozanatni topish davlat boshqaruvining samaradorligini ta'minlaydi. Bir tomondan, mamuriy organlar o'z vakolatlarini amalga oshirishda erkinlikka ega bo'lishi kerak, ikkinchi tomondan esa bu vakolatlar aniq chegaralangan va nazorat qilinadigan bo'lishi zarur. Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, rivojlangan demokratik davlatlarda mamuriy organlarning vakolatlari chegarasi qonun hujjatlarida batafsil belgilanadi va parlament, sud hokimiyati hamda fuqarolik jamiyati tomonidan muntazam nazorat qilinadi.

Mamuriy organlarning tashkiliy-huquqiy maqomini mustahkamlashda funksional ixtisoslashuv va vakolatlarning vertikal hamda gorizontal taqsimlanishi muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy davlat boshqaruvi sharoitida mamuriy organlar o'zaro hamkorlik va koordinatsiya mexanizmlari orqali faoliyat yuritishi zarur, bu esa vakolatlarning dublikatsiyalanishining oldini oladi va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Qiyosiy-huquqiy tahlil shuni ko'rsatadiki, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida mamuriy organlarning vakolatlari chegarasi "subsidiarlik prinsipi" asosida belgilanadi, ya'ni qarorlar imkon qadar fuqarolarga yaqin bo'lgan darajada qabul qilinadi. O'zbekiston sharoitida ham shunga o'xshash yondashuvni joriy etish, ya'ni mahalliy mamuriy organlarning vakolatlarini kengaytirish va markazlashtirilgan nazoratni optimallashtirish davlat boshqaruvining samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Shu bilan birga, raqamlashtirish jarayonlari mamuriy organlarning vakolatlari chegarasiga yangi o'lchovlar kiritmoqda: elektron hukumat tizimlarining joriy etilishi, ma'lumotlar bazalarining integratsiyasi va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish mamuriy qarorlar qabul qilish jarayonini tezlashtiradi, lekin ayni paytda shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi va raqamli huquqlar sohasida yangi huquqiy reglamentatsiyalarni talab qiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mamuriy organlarning tashkiliy-huquqiy maqomi va ularning vakolatlari chegarasini aniq belgilash huquqiy davlatni qurish va samarali davlat boshqaruvini ta'minlash uchun zarurdir. O'zbekiston Respublikasida mamuriy organlarning faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy baza mavjud bo'lsa-da, uni yanada takomillashtirish, xususan vakolatlar chegarasini aniq qonunchilik normalarida belgilash va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish zarur. Xorijiy tajriba ko'rsatadiki, mamuriy organlarning shaffof va javobgar faoliyat yuritishi fuqarolarning davlat organlariga ishonchini mustahkamlaydi. Kelgusida O'zbekistonda mamuriy organlarning huquqiy maqomini yanada aniqlashtirish, ularning vakolatlari chegarasini zamonaviy xalqaro standartlar asosida belgilash va raqamli nazorat mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Bunday yondashuv nafaqat davlat boshqaruvining samaradorligini oshiradi, balki

fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish tizimini ham mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023). (Qonunchilik Ma'lumotlari Milliy Bazasi, 01.05.2023-Y., 03/23/837/0241-Son).
2. Gulnaz, J. (2022). Use Of Information Technology In Teaching Optics In School Physics Course. International Journal Of Social Science & Interdisciplinary Research Issn: 2277-3630 Impact Factor: 8.036, 11(02), 80-84.
3. Janabergenova, G. (2021). Optika Bo'limini O'qitishda Innovatsion Metodlardan Foydalanish. Scientific Progress, 1(5), 460-464.
4. Soliyeva, Z. (2021). The Impact Of Social Learning In English Language Learning Process. Студенческий Вестник, (11-4), 11-12.
5. Расулова, С. У. (2022). В. Ирвинг Ижодида “Ал-Хамро” Романидаги Арабча Сўзларининг Асосий Турлари Ва Таржимашунослик Муаммолари. Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural And Social Sciences, 2(5), 862-871.
6. Уколова, А. М., & Медведевских, В. С. (2015). Выпускная Квалификационная Работа.
7. Бегбудиева, П. (2017). Особенности Перевода Рекламных Текстов. Евразийский Научный Журнал, (2), 349-350.
8. Esbosynovna, T. G., Sarsenbaevich, A. M., & Saparbaevich, K. A. (2022). Current Situation Of Agricultural Product Export Financing And Its Analysis. Periodica Journal Of Modern Philosophy, Social Sciences And Humanities, 9, 4-11.
9. Esbosynovna, T. G. (2022). Sarsenbaevich Am Problems With Financing Export Of Agricultural Products. Epra International Journal Of Economic And Business Review (Jebr), 10(6), 5-8.
10. Sarsebaevich, A. M., & Qizi, J. Z. R. (2024). Ўзбекистон Худудларида Қишлоқ Хужалиги Маҳсулотларини Ишлаб Чиқариш Самародорлиги Таҳлили. Science And Innovation, 3(Special Issue 24), 616-621.
11. Тажекеев, З. К. (2019). Методические Аспекты Применения Способов Финансового Анализа В Аудит. Экономика И Предпринимательство, (11), 918-923.
12. Karimovna, S. H. The Role Of Independent Reading In Improving Young Learners' Speaking Skills. International Journal On Integrated Education, 4(4), 109-112.

13. Satimova, H. (2025). Gender Differences In English Idioms. Taraqqiyot Spektri, 1(8), 391-397.

14. Mirziyoyev, Sh.M. (2017). Tanqidiy Tahlil, Qat'iy Tartib-Intizom Va Shaxsiy Javobgarlik – Har Bir Rahbar Faoliyatining Kundalik Qoidasi Bo'lishi Kerak. Toshkent: O'zbekiston.

15. Atamanchuk, G.V. (2010). Teoriya Gosudarstvennogo Upravleniya. Moskva: Omega-L.